

**ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИНИНГ ОЧИҚЛИГИНИ
ТАЪМИНЛАШ ЖАРАЁНИГА ЗАМОНАВИЙ АХБОРОТ-
КОММУНИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИ ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ
АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ**

Азамат Худайназарович РАДЖАПОВ

мустақил изланувчи

Тошкент давлат юридик университети

Тошкент, Ўзбекистон

radjarov.a@umail.uz

Аннотация

Мақолада давлат органлари фаолиятининг очиклигини таъминлаш жараёнига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этишнинг айрим масалалари тизимли таҳлил қилинган ва уларнинг ўрни ва аҳамияти тадқиқ этилган.

Таянч сўзлар: ахборот, ахборот технологиялари, очиклик, шаффофлик, ҳисобдорлик, давлат органи, очик бюджет, ахборотнинг эркинлиги.

**НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ВНЕДРЕНИЯ СОВРЕМЕННЫХ
ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В
ПРОЦЕСС ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОТКРЫТОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНОВ**

Азамат Худайназарович РАДЖАПОВ

независимый исследователь

Ташкентский государственный

юридический университет

Ташкент, Узбекистан

radjarov.a@umail.uz

Аннотация

В статье системно анализируются некоторые вопросы внедрения современных информационно-коммуникационных технологий в процесс обеспечения открытости деятельности государственных органов.

Ключевые слова: информация, информационные технологии, открытость, прозрачность, подотчетность, государственный орган, открытый бюджет, свобода информации.

Давлат органларининг фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация тизимларини кенг жорий этиш мамлакатимизда олиб борилаётган ижтимоий-иқтисодий ва ижтимоий-сиёсий ислохотлар ва ўзгаришларни самарали амалга оширишнинг муҳим шарти ҳисобланади. Шу нуқтаи назардан ўтган давр мобайнида давлат ва жамият ҳаётининг барча соҳаларига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш орқали давлат органлари фаолиятининг очиклиги ва шаффофлигини таъминлаш, фуқароларга

ўз вақтида тўғри, ишончли ва ҳақиқий ахборот олиш учун барча шароитларни яратиш бўйича салмоқли ишлар амалга оширилди.

Таъкидлаш жоизки, сўнгги беш йил ичида аҳоли ҳамда тадбиркорлик субъектларидан 73 турдаги маълумотнома ва ҳужжатларни талаб этиш бекор қилиниб, уларни «Электрон ҳукумат» тизими орқали олиш тизими йўлга қўйилди, бунинг натижасида йилига ўртача 15 млндан ортиқ аҳоли ортиқча қоғозбозликдан холос бўлди [21].

«Рақамли Ўзбекистон – 2030» стратегияси қабул қилиниб, ҳудудларни ва уларнинг иккитадан тумани мисолида, шунингдек, бир қатор муҳим соҳаларни рақамли трансформация қилиш дастурлари тасдиқланди, «Рақамли идора» лойиҳаси жорий этилиб, давлат органларида раҳбар ўринбосарларидан бирига идора фаолиятининг очиклиги ва шаффофлигини таъминлаш учун рақамлаштириш (*Chief Digital Officer*) вазифаси юклатилди [2].

2002 йилда бошланган давлат ва жамият ҳаётининг барча соҳаларига замонавий ахборот технологияларини оммавий равишда жорий этиш сиёсати 2005 йилга келиб янада ривожлантирилиши натижасида барчага ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланган ҳолда давлат органларининг интерактив давлат хизматларидан фойдаланишга шароит яратилди, 2013 йил 1 июлдан аҳоли ва тадбиркорларга давлат хизматларини Ягона портал орқали интерактив давлат хизматлари портали [18] орқали олиш имкони берилди.

Барча ахборот тизимлари ва электрон давлат хизматларига киришнинг «Электрон ҳукумат» тизими фойдаланувчиларининг Ягона идентификация тизими (*One-ID*) ишлаб чиқилиб, у орқали 70 дан ортиқ ахборот тизимларига эркин кириш имконияти яратилди, шунингдек, электрон (онлайн) хизматлар кўрсатиш улушини ошириш ҳамда фуқароларга қулайлик яратиш мақсадида ушбу ахборот тизимининг (*One-ID*) янги талқини ва мобил иловаси ишлаб чиқилди [3]. Давлат хизматларидан фойдаланишда шахсни идентификациялашнинг Мобил-ID тизими жорий этилиб, 38 та турдаги давлат хизматларидан электрон рақамли имзосиз фойдаланиш имконияти яратилди [4].

Давлат органлари ва ташкилотларида очикликни таъминлаш бўйича амалга оширилаётган ишларнинг самарадорлиги ва натижадорлигини баҳолашга қаратилган *Очиқлик индекси* жорий этилиб, давлат органлари ва ташкилотлари фаолиятининг очиклигини мониторинг қилиш ва баҳолаш бўйича методика тасдиқланди [5]. Келгусида ушбу баҳолаш мезонлари асосида давлат органлари фаолияти очиклигини рейтинг баҳолаш учун *махсус веб-платформа*, яъни *автоматлаштирилган идаралараро ахборот тизими*ни жорий этиш мақсадга мувофиқ. Ушбу веб-платформа асосида Очиқлик индексини баҳолаш жараёнларини рақамлаштиришда «*Nis.uz*» идоралараро ахборот тизими имкониятларидан фойдаланиш ўринлидир.

Фуқароларнинг жамият ва давлат ишларини бошқаришда иштирок этиш имкониятларини янада кенгайтириш, давлат ҳокимияти вакиллик органлари фаолиятининг очиклиги, қабул қилинаётган қонунларнинг ҳаётий ва самарали бўлишини таъминлаш мақсадида «*Mening fikrim*» жамоавий мурожаатлар портали яратилди. Ўтган давр мобайнида ушбу портал орқали фуқаролардан 5,7 мингдан ортиқ жамоавий мурожаатлар билдирилган [22].

Адлия органлари фаолиятида очиклик ва шаффофликни таъминлаш ва кенг жамоатчиликнинг ахборот олиш ҳуқуқи кафолатларини кучайтириш мақсадида «*Очиқ адлия*» (*Open Justice*) дастури жорий этилди. Ушбу дастур асосида барчанинг адлия органлари биноларида аудио-видео ёзиш мосламаларидан фойдаланишига рухсат берилди, ижтимоий тармоқларда адлия органлари ходимлари билан мулоқотлар йўлга қўйилди, ходимларнинг бир-бирини назорат қилиш тизими ўрнатилди, адлия органларининг молиявий фаолияти (харажатлари) билан боғлиқ маълумотларни вазирликнинг расмий веб-сайтида эълон қилиш ҳамда адлия органларининг ҳар йил якуни бўйича аҳолига бажарилган ишлар юзасидан ҳисобот бериш тартиби йўлга қўйилди [23].

Яна бир янгилик – 2018 йил 1 майдан бошлаб давлат органлари томонидан ишлаб чиқилган қонунчилик ҳужжатлари лойиҳаларини жамоатчилик муҳокамасидан ўтказиш учун «*regulation.gov.uz*» портали ишга

туширилди. Ўтган давр мобайнида давлат органлари томонидан жамоатчилик муҳокамасидан ўтказиш учун ушбу порталга жойлаштирилган 13,5 мингдан ортиқ қонунчилик ҳужжатлари лойиҳаларига фуқаролардан 52,8 мингдан ортиқ таклифлар билдирилди [24]. Интернет жаҳон ахборот тармоғида Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини ишлаб чиқиш ва келишишнинг ягона электрон тизими (*project.gov.uz*) жорий этилди.

2021 йилдан бошлаб судлар фаолиятига «Адолат» ахборот тизимлари комплекси жорий этилиб, судларга даъво ариза ва шикоятларни электрон шаклда тақдим этиш, уларни кўриб чиқилишини онлайн кузатиб бориш, суд мажлиси иштирокчилари томонидан маълумотлар ва ҳужжатларни электрон юбориш, суд ҳужжатларини автоматлаштирилган равишда шакллантириш (жами 12 та турдаги электрон хизматларини кўрсатиш) [25] имкониятини ўз ичига олувчи «*my.sud.uz*» электрон портали ишга туширилди.

Суд мажлисларида видеоконференцалоқа режимида иштирок этиш имконини берувчи мобил дастур яратилгани ҳисобига давлат бюджетидан 4,1 млрд сўм, фуқароларнинг 16,6 млрд сўм миқдоридаги маблағларининг тежалишига эришилди [26], жазони ижро этиш муассасаларида махсус хоналар ажратилиб суд мажлисларида видеоконференцалоқа шаклида иштирок этиш имконини берувчи ускуналар билан жиҳозланди.

Яна бир муҳим янгилик – *Олий Мажлис палаталарининг* расмий веб-сайтларида парламент назорати объектларининг ҳисоботларини эшитиш натижалари бўйича қабул қилинган қарорлар, депутатлар ва сенаторларнинг ҳар бир қонун (қарор) лойиҳасини қабул қилиш ёки рад этишдаги жараёнида иштироки тўғрисидаги, шу жумладан, Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва Сенати мажлислари, Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси, халқ депутатлари вилоят, туман, шаҳар Кенгаши сессияларини телеканаллар ва Интернет жаҳон ахборот тармоғи орқали жонли эфирга узатиш йўлга қўйилди. Бундай амалиёт парламент фаолиятида нафақат очиқликни таъминлашга, балки барча давлат идоралари масъулиятини оширишга ҳам хизмат қилади [17].

Мажбурий ижро органлари томонидан суд хужжатлари ва бошқа органлар хужжатларини ижро этишда мол-мулкни реализация қилиш бўйича аукцион савдолари «*E-ijro auksion*» электрон савдо майдончаси орқали амалга ошираладиган бўлди [11].

Ушбу электрон савдо майдончаси фойдаланувчиларга қулайликлар яратиш мақсадида «*E-auksion*» электрон савдо платформасига айлантирилиб, давлат мулки объектлари ва ер участкаларини сотиш, қишлоқ хўжалигига мўлжалланмаган ерларни мулк ҳуқуқи ва ижара ҳуқуқи асосида реализация қилиш, давлат мулки объектларини ижарага бериш [12], давлат акциялар пакети (улушлари)ни сотиш давлат иштирокидаги корхоналар кўчмас мулклари, автотранспорт воситалари ҳамда бошқа асосий воситаларини ижарага бериш [12], ер қаъри участкаларидан фойдаланиш ҳуқуқини реализация қилиш, дарёлар ўзанларини тозалаш ишларига тадбиркорлик субъектларини жалб қилиш, ташқи реклама объектларини жойлаштириш ҳуқуқини бериш, «Жамоатчилик назорати масканлари»ни ижарага бериш, махсус автоматлаштирилган фото ва видео қайд этиш дастурий-техник воситалари ўрнатиладиган жойларни тадбиркорлик субъектларига бириктириш ушбу платформа орқали амалга ошириладиган бўлди.

Молия органлари томонидан «Очиқ бюджет» (*Open Budget*) ахборот портали ишга туширилиб [13], унда бюджет хужжатлари лойиҳалари, ишлаб чиқилган дастурлар, уларга ажратилган маблағлар ва эришилган натижалар, бюджетларни шакллантириш жараёнларида ташаббус билдириш, бюджет ижроси бўйича ҳисоботлар, Ҳисоб палатасининг хулосалари, туманлар ва шаҳарлар бюджетларининг қўшимча манбалари ҳисобидан молиялаштирилиши таклиф этилаётган тадбирлар бўйича таклифлар бериш ва маълумотлар олиш, шунингдек, бюджет қонунчилигини бузиш ҳолатлари тўғрисида хабардор қилиш ва бюджет жараёнини такомиллаштириш бўйича таклифлар киритиш, овоз бериш, маҳаллий бюджет харажатлари параметрларини шакллантириш ва ижросини кузатиб бориш имконияти яратилди.

Давлат харидлари тўғрисидаги ахборотнинг жамоатчилик учун очиқлигини, ушбу соҳадаги ахборотни жамлаш ва унга ишлов беришни соддалаштиришни, бошқа ахборот тизимлари билан ҳамкорликни амалга оширишни, давлат харидлари мониторинг ва назорат ўрнатишни таъминлаш мақсадида *махсус ахборот портали(xarid.uz)* ишга туширилди [14].

Давлат органларининг коррупцияга қарши курашиш соҳасидаги фаолиятини, шунингдек, ушбу соҳадаги дастурлар самарадорлигини мониторинг қилиш ҳамда баҳолаш имконини берувчи «*E-Anticor.uz*» электрон платформаси ишлаб чиқилди [9].

Қурилиш соҳасида шаффофликни таъминлаш, соҳасига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий қилиш орқали коррупция ва бюрократик тўсиқларни бартараф этиш мақсадида 2021 йил 1 январдан «*Шаффоф қурилиш*» (*tc.uz*) миллий ахборот тизими жорий этилди [15].

Жорий қилинган тизим ёрдамида ўтган вақт мобайнида умумий қиймати 6,5 трлн. сўмлик 2,5 мингдан зиёд лотлар эълон қилиниб, унда 6 мингдан зиёд қурувчи ташкилотлар қатнашди. Тендер жараёнида 1,5 мингдан зиёд лотлар (60 фоизи) бўйича ғолиблар аниқланди ва бошланғич қийматнинг 8,23 фоизи ёки 527,5 млрд сўм маблағ давлат бюджетига иқтисод қилинди [26].

Кадастр органлари фаолиятига «Электрон ҳукумат» тизими билан интеграциялашган фуқароларга кўчмас мулк объектлари ва уларга бўлган ҳуқуқлар тўғрисида, шунингдек, ҳуқуқ эгалари ҳақидаги маълумотларни онлайн олиш имконини берадиган Кўчмас мулк объектларига бўлган ҳуқуқларнинг давлат реестри (*davreestr.uz*) жорий этилди [19].

Ер участкаларини компенсация эвазига жамоат эҳтиёжлари учун олиб кўйиш тартиботларининг очиқлигини таъминлаш мақсадида ушбу масалани Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгесининг, тегишли халқ депутатлари вилоят ёки Тошкент шаҳар Кенгашининг очиқ мажлисида кўриб чиқиш, барча жараёнларни расмий веб-сайтларда ва бошқа оммавий ахборот воситаларида, шунингдек, давлат органларининг ижтимоий тармоқлардаги расмий саҳифаларида эълон қилиш тартиби жорий этилди [1].

Сайлов жараёнини бошқариш ахборот тизими (*elections.gov.uz*) ишга туширилиб, сайловчилар электрон рўйхатини Ички ишлар вазирлигининг маълумотлар ахборот базаси, Кўчмас мулк объектлари ягона реестри ҳамда Кўчмас мулк объектлари манзиллари ягона реестри орқали шакллантириш тизими йўлга қўйилди [16].

Профилактика инспекторига масофадан туриб мурожаат юбориш ва уни кўриб чиқиш жараёнини кузатиб бориш ҳамда профилактика инспекторлари ва сектор раҳбарлари фаолиятига баҳо бериш имконини берувчи «*Smart маҳалла*» ахборот дастури ишга туширилди [10].

2022 йил 1 мартдан Ўзбекистон Республикасига чет давлат фуқаросини таклиф қилиш, чет давлат ҳудудида Ўзбекистон Республикаси фуқаролигини тасдиқлаш бўйича ҳужжатлар ва маълумотномаларни олиш, судланганлик (судланмаганлик) ҳақидаги маълумотларни олиш, автотранспорт воситасида тақиқ мавжудлигини текшириш хизматларини Ягона интерактив давлат хизматлари портали орқали электрон шаклда кўрсатиш, ҳайдовчининг йўл-патрул хизмати инспекторига тақдим этилиши лозим бўлган ҳужжатлари ёнида бўлмаган тақдирда уларни махсус планшет қурилмаси ёрдамида идентификация ID-картаси орқали текшириш амалиёти йўлга қўйилди [20].

Солиқ органлари фаолиятида электрон солиқ хизматлари портали (*my.soliq.uz*) жорий этилиб, 35 та электрон хизматлар кўрсатиш йўлга қўйилди, солиқ тўловчининг шахсий кабинети орқали 12 турдаги ҳужжат ва 27 хил ҳисоботларни электрон шаклда юбориш ва солиқларни электрон тўлаш имконияти яратилди [27]. Ушбу тизимга етакчи ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш мақсадида Давлат солиқ қўмитаси ҳузурида «Янги технологиялар» илмий-ахборот маркази ташкил этилди.

Божхона органлари фаолиятига «Ягона дарча» божхона ахборот тизими (*singlewindow.uz*) жорий этилиб, 6 та манфаатдор идоранинг 21 та рухсат берувчи ҳужжатларини электрон тақдим этиш тартиби жорий қилинди. «Рақамли божхона» тамойили асосида божхона органларидаги ахборот

тизимлари 63 тага ва кўрсатилаётган интерактив хизматлар сони 30 тага етказилди [28]. Натижада, юкларни божхона декларациясидан ўтказиш вақти 2 соатдан 5 дақиқага камайтирилди. Республика божхона постларига 7 мингдан зиёд назорат-ўлчов мосламалари ўрнатилиши ҳисобига 2–3 кунгача давом этадиган божхона текширувлари вақти 10–15 дақиқача қисқартирилди.

Хавфни бошқариш автоматлаштирилган тизими ишлаб чиқилиб, «сарик йўлак», «қизил йўлак», «яшил йўлак», «кўк йўлак» божхона назорати шакллари жорий этилиши натижасида экспортда 82,9 фоиз, импортда 62,4 фоиз юклар соддалаштирилган тартибда расмийлаштирилди, кўриқлар сони эса 1,7 мартага камайиб, самарадорлиги 2 баробарга ортди [28].

Шу билан бирга, давлат органлари фаолияти очиклигини таъминлашда замонавий ахборот-коммуникация технологиялари кенг жорий этилганлигига қарамадан ҳал этилиши лозим бўлган бир қатор муаммо ва камчиликлар ҳам сақланиб қолмоқда. Жумладан:

а) жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини кўриб чиқиш соҳасида:

биринчидан, давлат органларининг биринчи раҳбарлари ёки унинг ўринбосарларининг бевосита ўзига электрон мурожаат қилиш ва жавоб олиш (мулоқот қилиш) тизими мавжуд эмас. Интернет жаҳон ахборот тармоғида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Виртуал қабулхонаси (*pt.gov.uz*) ва унинг таркибида давлат органлари раҳбарларига электрон мурожаат юбориш имконияти мавжуд. Бироқ, ушбу тизим орқали қилинган мурожаатлар тегишли давлат органига келиб тушганидан сўнг биринчи раҳбар ёки унинг ўринбосарларининг бевосита ўзига эмас, балки қуйи турувчи бўлинмаларга юборилади, шунингдек, мурожаатларга жавоблар бошқа мансабдор шахслар (бошқарма, бўлим ёки бошлиқлари) томонидан имзоланади. Натижада, мурожаатларга юзаки жавоб бериш ҳолатлари пайдо бўлиб, такрорий мурожаатлар сонининг ортиши аҳолида давлат органларига бўлган ишончсизликни вужудга келтириши мумкин;

иккинчидан, давлат органлари томонидан мурожаатларни кўриб чиқиш натижаларини баҳолаш ва қайта алоқа тизими жорий этилмаган. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Виртуал қабулхонаси (*pt.gov.uz*) орқали қилинган мурожаатлар юзасидан давлат органлари томонидан берилган жавобларнинг натижаларини мурожаат қилувчилар томонидан баҳолаш, шунингдек, мурожаатлар бўйича жавоблар уларни қониқтирганлигини аниқлаш бўйича қайта алоқа тизими яратилмаган. Бу, давлат органларининг мурожаатлар билан ишлаш йўналишидаги фаолиятига халқ томонидан баҳо берилишига тўсқинлик қилмоқда;

учинчидан, жисмоний ва юридик шахслар томонидан давлат органлари фаолиятига, шу жумладан, улар фаолияти билан боғлиқ воқеа ва ҳодисаларга баҳо бериш, давлат органлари ва ташкилотлари ҳамда уларнинг мансабдор шахслари фаолиятидаги камчиликлар, қонунчилик ҳужжатлари талабларини бузиш ҳолатлари тўғрисида хабар бериш учун ягона платформа яратилмаган. Бундай хабарлар фуқаролар томонидан ижтимоий тармоқларда эълон қилинган ҳолларда давлат органларининг муносабати билдирилади.

Қолаверса, 2017 йил 11 сентябрдаги «Жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатлари тўғрисида»ги Қонунда ҳам юқорида зикр этилган масалалар ўз аксини топмаганлигини кўришимиз мумкин.

Қайд этилганларни инобатга олган ҳолда ҳамда фуқаролар ва тадбиркорлик субъектларининг давлат органлари раҳбарияти билан очиқ ва тўғридан-тўғри мулоқот қилишини таъминлаш мақсадида «Очиқ мулоқот» онлайн платформасини ишлаб чиқиш ва ишга тушириш таклиф этилади. Мазкур платформа орқали давлат органлари ва ташкилотлари ҳамда уларнинг қуйи бўғинларига тўғридан-тўғри мурожаат қилиш, барча келиб тушган мурожаатларни ягона тизимда рўйхатга олиш, кўриб чиқиш жараёнларини назорат қилиш ҳамда марказлашган ҳолда «маҳаллабай» мониторинг ва таҳлил қилиш имконияти яратилади.

Бу йўналишда Қозоғистонда яратилган «*eOtinish*» электрон хизмати ва «*dialog.egov.kz*» электрон платформаси эътиборга молик. Ушбу хизмат ва

платформа орқали жисмоний ва юридик шахслар нафақат бевосита давлат органининг биринчи раҳбарига электрон мурожаат қилиш, балки мурожаатни кўриб чиқишнинг ҳар бир босқичини кузатиб бориш, мурожаатга берилган жавоб бўйича давлат органлари фаолиятига баҳо бериш, давлат органлари ва ташкилотлари ҳамда уларнинг мансабдор шахслари томонидан қонун ҳужжатлари талабларининг бузилиши ҳолатлари тўғрисида хабар бериш, шунингдек, давлатнинг ички ва ташқи сиёсати бўйича аҳолининг ижтимоий қайфиятини билиш имконияти мавжуд [30]. Ушбу платформанинг жорий этилиш натижасида Қозоғистон Халқаро ҳуқуқ устуворлиги индексида (2021 йил якунлари бўйича) 139 та мамлакат орасида 84 ўринни эгаллади [31];

б) аҳолига давлат хизматлари кўрсатиш соҳасида:

биринчидан, Давлат хизматлари марказлари ва Ягона интерактив давлат хизматлари портали орқали кўрсатиладиган давлат хизматларининг турлари ва кўламини янада кенгайтириш ҳамда аҳолининг давлат органлари мансабдор шахслари билан бевосита муносабатларини минималлаштириш лозим.

Мисол учун, автотранспорт воситаларининг йўқотилган рўйхатдан ўтказиш давлат рақами белгилари ўрнига янгисини бериш, шахснинг илгари маъмурий жавобгарликка тортилгани ёки тортилмагани бўйича маълумот тақдим этиш, Ўзбекистон Республикаси ҳудудида вақтинча турган, бошқа давлатлар ҳудудида доимий яшайдиган чет эл фуқаролари ва фуқаролиги бўлмаган шахсларни вақтинчалик рўйхатга қўйиш, уларга ЖШШИР ва СТИР бериш, хорижий давлатда тузилган никоҳни давлат рўйхатидан ўтказиш, силга қарши кураш диспансери ҳисобида туриши ёки турмаслиги тўғрисида маълумотнома бериш, уй-жойнинг мулкдори ўзгарган тақдирда коммунал хизматларини кўрсатиш бўйича шартнома тузиш, уй-жойнинг манзили ўзгарганлиги бўйича маълумотнома олиш ҳамда шу каби бошқа давлат хизматларини ҳам Давлат хизматлари марказлари ва Ягона интерактив давлат хизматлари портали орқали кўрсатишни йўлга қўйиш зарур;

иккинчидан, фуқароларнинг Ягона интерактив давлат хизматлари

портали орқали давлат хизматларидан фойдаланиш жараёнларида ортиқча мураккабликлар ва сансалорликлар сақланиб қолмоқда. Хусусан, бугунги кунда фуқаролар Ягона интерактив давлат хизматлари портали орқали кўрсатиладиган 348 та давлат хизматларининг бор-йўғи 38 тасидан электрон рақамли имзосиз фойдаланишлари мумкин. Масалан, Ягона интерактив давлат хизматлари портали орқали никоҳ қайд этилганлиги, никоҳда турмаслиги ёки никоҳдан ажралганлиги тўғрисидаги маълумотномани олиш хизматида фойдаланиш учун электрон рақамли имзо талаб этилади.

Ваҳоланки, фойдаланувчи Ягона интерактив давлат хизматлари порталидаги хизматлардан электрон рақамли имзо (E-IMZO) олиш учун талаб этиладиган барча маълумотларни ўз ичига олган Ягона идентификация тизими (One-ID) орқали фойдаланади. Ушбу ортиқча оврагарчилик туфайли Ўзбекистон 2021 йилда Халқаро ҳуқуқ устуворлиги индексининг «Хукуматнинг очиқлиги» омили (Open Government Factor) бўйича 139 та давлат орасида 122 ўринни эгаллади [31]. Фикримизча, фуқароларга қўшимча қулайликлар яратиш мақсадида давлат хизматлари кўрсатиш жараёнларига Face-ID тизимини жорий этиш мақсадга мувофиқдир.

в) давлат органлари томонидан жорий этилган ахборот тизимлари орқали хизматлар кўрсатиши соҳасида:

биринчидан, давлат органлари томонидан жорий этилган ахборот тизимларини доимий равишда такомиллаштириб бориш мақсадга мувофиқ. Масалан, Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси порталида (*regulation.gov.uz*) жамоатчилик муҳокамаси учун эълон қилинган ҳужжат лойиҳасига фуқаролар томонидан билдирилган таклифларни кўриб чиқиш якунлари бўйича уларнинг қабул қилганлиги ёки қабул қилинмаганлиги тўғрисида муаллифни асослантирилган тарзда хабардор қилиш тизими мавжуд эмас. Ёки Ягона идентификация тизими (One-ID) жорий этилганлигига қарамасдан Электрон солиқ хизматлари порталидан (*my.soliq.uz*) фойдаланишда электрон рақамли имзо (E-IMZO) талаб этилади. Бу эса фуқароларга ортиқча сансалорликни вужудга келтиради;

иккинчидан, давлат органлари фаолиятининг очиклигини таъминлаш жараёнларини янада кенгайтириш ва аҳолига давлат органлари билан доимий мулоқот қилишда қулайликлар яратиш мақсадида ҳар бир давлат органининг мобил иловасини яратиш ва ишга тушириш зарур. Бунда, ушбу мобил иловада давлат органларига сўров юбориш, мурожаат йўллаш, фаолияти тўғрисида ахборот олиш, очик маълумотлар сифатида жойлаштирилиши керак бўлган ижтимоий аҳамиятга молик маълумотлардан, шу жумладан, кўрсатиладиган давлат хизматларидан масофадан фойдаланиш ва бошқа имкониятларни инобатга олиш лозим, деб ҳисоблаймиз.

Мухтасар қилиб айтганда, давлат органлари фаолиятига замонавий ахборот-коммуникацияларининг жорий этилиши:

биринчидан, давлат органлари фаолиятининг очиклигини таъминлаш сифати ва самарадорлигини ошириш билан бир қаторда аҳолининг мамлакатда юз бераётган воқеа ва ҳодисалардан хабардорлик даражасини оширишга, давлат хизматчилари томонидан бюрократизм ҳамда суиистеъмомчилик фактларига барҳам беришга хизмат қилади;

иккинчидан, фуқароларнинг давлат органларидан фаолияти тўғрисида ахборот олиш ҳуқуқини амалга оширишда тезкорлик ва сифатни таъминлашга шароит яратади;

учинчидан, давлат органлари ва улар мансабдор шахсларининг фуқаролар, фуқаролик жамияти институтлари ва бошқа давлат органлари билан ахборот ҳамкорлигининг янада ривожлантирилишига имкон беради;

тўртинчидан, давлат органлари ва улар мансабдор шахсларининг ўзлари қабул қилаётган қарорлар бўйича масъулиятини оширишга ҳамда аҳолининг давлат органларига бўлган ишончининг ортишига хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ер участкаларини компенсация эвазига жамоат эҳтиёжлари учун олиб кўйиш тартиб-таомиллари тўғрисида: Ўзбекистон Республикасининг 2022

йил 29 июнь ЎРҚ–781-сон Қонуни // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 30.06.2022 й., 03/22/781/0578-сон.

2. «Рақамли Ўзбекистон – 2030» стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 5 октябрь ПФ–6079-сон Фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 06.10.2020 й., 06/20/6079/1349-сон.

3. Давлат хизматлари кўрсатиш инфратузилмасини такомиллаштириш ва аҳолининг давлат хизматларидан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 24 июл ПФ–6269-сон Фармони // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 24.07.2021 й., 06/21/6269/0704-сон.

4. Давлат хизматлари кўрсатишни соддалаштириш, бюрократик тўсиқларни қисқартириш ҳамда давлат хизматлари кўрсатиш миллий тизимини ривожлантиришнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 20 апрель ПФ–113-сон Фармони // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 21.04.2022 й., 06/22/113/0330-сон.

5. Давлат органлари ва ташкилотлари фаолиятининг очиқлик даражасини ошириш ва баҳолаш тизимини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 14 июн ПФ–154-сон Фармони // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 15.06.2022 й., 06/22/154/0524-сон.

6. 2017 – 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини «Фаол тадбиркорлик, инновацион ғоялар ва технологияларни кўллаб-қувватлаш йили»да амалга оширишга оид давлат Дастури тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 22 январь ПФ–5308-сон Фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 23.01.2018 й., 06/18/5308/0610-сон.

7. Норма ижодкорлиги фаолиятини такомиллаштириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 8 августь ПФ–5505-сон Фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 08.08.2018 й., 06/18/5505/1639-сон.

8. Давлат мулки объектларидан самарали фойдаланиш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 19 февраль ПФ–5666-сон Фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 20.02.2019 й., 06/19/5666/2636-сон.

9. Ўзбекистон Республикасида коррупцияга қарши курашиш тизимини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 29 июн ПФ–6013-сон Фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 30.06.2020 й., 06/20/6013/1002-сон.

10. Жамоат хавфсизлигини таъминлаш ва жиноятчиликка қарши курашиш соҳасида ички ишлар органлари фаолиятини сифат жиҳатидан янги босқичга кўтариш чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 26 март ПФ–6196-сон Фармони // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 26.03.2021 й., 06/21/6196/0240-сон.

11. Суд ҳужжатлари ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этишда мол-мулкни реализация қилиш тартиб-таомилларини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 27 июл ПҚ–3149-сон қарори // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., 30-сон, 727-модда.

12. Электрон онлайн-аукционни ўтказиш тартибини соддалаштириш, унинг шаффофлигини ошириш ҳамда иштирокчилар ҳуқуқларининг ишончли ҳимоясини кафолатлаш чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 24 июл ПҚ–5197-сон қарори // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 24.07.2021 й., 07/21/5197/0701-сон.

13. Давлат бошқарувининг очиклиги ва шаффофлигини таъминлаш ҳамда мамлакатнинг статистика салоҳиятини ошириш юзасидан қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 апрель ПҚ–4273-сон қарори // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 10.04.2019 й., 07/19/4273/2914-сон.

14. Ўзбекистон Республикасининг «Давлат харидлари тўғрисида»ги Қонунини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 27 сентябрь ПҚ–3953-сон қарори // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 28.09.2018 й., 07/18/3953/1972-сон.

15. Қурилиш соҳасига ахборот-коммуникация технологияларини кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 20 сентябрь ПҚ–4464-сон қарори // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 21.09.2019 й., 07/19/4464/3778-сон.

16. Сайлов жараёнига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида: Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 4 октябрь ПҚ–3961-сон қарори // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 05.10.2018 й., 07/18/3961/2002-сон.

17. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлис Қонунчилик палатасининг биринчи йиғилишидаги нутқи. 20.01.2020 й. // Электрон манба: <https://president.uz/uz/lists/view/3303>.

18. Интерактив давлат хизматлари кўрсатишни ҳисобга олган ҳолда интернет тармоғида Ўзбекистон Республикасининг Ҳукумат портали фаолиятини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида: Вазирлар Маҳкамасининг 2012 йил 30 декабрь 378-сон қарори // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2013 й., 2-сон, 23-модда.

19. Кўчмас мулк объектларига бўлган ҳуқуқларни давлат рўйхатидан ўтказиш тартибини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида: Вазирлар

Маҳкамасининг 2018 йил 29 декабрь 1060-сон қарори // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 29.12.2018 й., 09/18/1060/2405-сон.

20. Ички ишлар органлари фаолиятига замонавий ахборот технологияларини кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида: Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 15 октябрь 645-сон қарори // Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 15.10.2021 й., 09/21/645/0961-сон.

21. Ўзбекистон Миллий ахборот агентлиги // Электрон манба: https://uza.uz/uz/posts/aholi-va-tadbirkorlardan-73-turdagi-huzhzhat-va-malumot-nomalarni-talab-qilish-bekor-qilindi_391565.

22. «Mening fikrim» жамоавий мурожаатлар портали // Электрон манба: <https://meningfikrim.uz/uz/pages/about>.

23. «Халқ сўзи» газетасининг веб-сайти // Электрон манба: <https://xs.uz/uzkr/post/ochiq-adliya-fuqarolik-zhamiyati-tomon-dadil-qadam>.

24. Норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳалари муҳокамаси портали // Электрон манба: <https://regulation.gov.uz/uz/statistics>.

25. «ICTNEWS» веб-сайти // Электрон манба: <https://ictnews.uz/10/06/2021/e-hukumat/>.

26. «Xabar.uz» ахборот-таҳлилий портали // Электрон манба: <https://www.xabar.uz/tehnologiya/elektron-hukumat-markazi-bir-yillik>.

27. <https://www.xabar.uz/tehnologiya/elektron-hukumat-markazi-bir-yillik>.

28. Божхона қўмитасининг расмий веб-сайти // Электрон манба: <https://customs.uz/uz/news/view/5315>.

29. https://docs.google.com/forms/d/1nPPASaZWj9_IJKIupSf5Z4BlQw86AIJXpAy_7VlxJOQ/edit#responses.

30. Давлат органларига расмий мурожаат юбориш хизмати // Электрон манба: <https://eotinish.kz/>.

31. Жаҳон одил судлов лойиҳасининг расмий веб-сайти // Электрон манба: <https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-INDEX-21.pdf>.

32. Электрон манба: <https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-INDEX-21.pdf>.